

Nader onderzoek steenmarters

De Geest

te Beek

Concept

Ekoza
EKOZA
Ecologisch onderzoek en advies

Arnhem, 1 december 2008

In opdracht van:

sloopservice.nl
advies & organisatie

Ekoza
Ekoza

Ecologisch onderzoek en advies

Contact: info@ekoza.nl

Inhoud

1. Inleiding	5
2. Wettelijk kader	6
2.1 Flora- en Faunawet.....	6
<i>Algemene Maatregel van Bestuur</i>	7
2.2 Verleende ontheffing FF/75C/2007/0454	8
3. Gebiedsbeschrijving en onderzoeksmethode	9
3.1 Gebiedsbeschrijving.....	9
3.2 Onderzoeksmethode.....	10
4. Resultaten Onderzoek	11
4.1 Oriënterend veldbezoek.....	11
4.2 Controle 13 november 2008	11
4.2.1 <i>Vluchtheuvel</i>	11
4.2.2 <i>Liefdesgesticht</i>	12
4.2.3 <i>Bijgebouw Mariaschool</i>	12
4.2.4 <i>Kwispel</i>	13
5. Aanbevelingen ten aanzien van de sloop	14
5.1 Volledigheid van het onderzoek	14
5.2 Vleermuizen.....	14
5.3 Steenmarters	14
5.4 Voorgestelde werkwijze	15
Literatuur	17

1. Inleiding

De gemeente Ubbergen is voornemens nieuwbouw te realiseren tussen “De Geest” en de Rijksstraatweg te Beek. Hiertoe zullen een aantal huidige gebouwen (deels) gesloopt worden.

Om inzichtelijk te krijgen of er beschermde soorten in het kader van de Flora- en faunawet aanwezig zijn is er een verkenend onderzoek gedaan. Dit eerste onderzoek gaf aanleiding om nader onderzoek uit te voeren naar verblijfplaatsen van vleermuizen en van steenmarters. Er is een verblijfplaats gevonden van vleermuizen in de Mariaschool en er zijn sterke aanwijzingen gevonden dat er een steenmarter in de buurt zit. Een vaste verblijfplaats van deze soort is niet gevonden.

Omdat sloop van de gebouwen in strijd is met de verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet is er een ontheffing aangevraagd en verkregen. Aan de ontheffing zijn bepaalde voorwaarden verbonden ten aanzien van de werkwijze van de sloop en de periode waarin dit plaatsvindt. Deze voorwaarden zijn dusdanig geformuleerd dat planning van de sloop erg lastig leek.

Sloopservice heeft Ekoza verzocht om te onderzoeken waar de steenmarter zit en om te komen tot een werkbare sloopmethodiek en planning waarbij de ontheffingsvoorwaarden in acht genomen worden.

Deze rapportage is de weergave van het nader onderzoek naar verblijfplaatsen van de steenmarter en een eerste aanzet tot een ecologisch verantwoorde werkwijze en planning.

2. Wettelijk kader

Natuurwetgeving speelt een belangrijke rol bij het veranderen de bestemming van een terrein. In dit hoofdstuk wordt in het kort het wettelijk kader en de toepassing op ruimtelijke ontwikkelingen beschreven. Bij de bescherming van natuur in Nederland wordt onderscheid gemaakt tussen soortenbescherming en gebiedsbescherming. De soortbescherming is geregeld in de Flora- en faunawet en de gebiedsbescherming in de Natuurbeschermingswet.

2.1 Flora- en Faunawet

Sinds 1 april 2002 is de Flora- en faunawet van kracht. Deze wet vormt het wettelijke kader voor bepalingen die voorheen in verschillende wetten waren opgenomen, zoals de Vogelwet, de Jachtwet, de Wet bedreigde uitheemse diersoorten en een deel van de Natuurbeschermingswet (soortbescherming). Tevens is de Flora- en faunawet het nationale wettelijke kader waarin de bepalingen van EU-richtlijnen op het gebied van natuurbescherming (soorten) is omgezet naar nationaal recht. Doel van de Flora- en faunawet is het instandhouden van de planten- en diersoorten die in het wild voorkomen. Hiertoe is een groot aantal plant- en diersoorten beschermd. In principe mogen er geen handelingen worden uitgevoerd die schadelijk zijn voor de soort. Van de verbodsbepalingen is onder bepaalde voorwaarden een ontheffing mogelijk. Voor alle soorten geldt er een 'zorgplicht': een ieder dient voldoende zorg in acht te nemen voor in het wild levende planten en dieren.

Verbodsbepalingen volgens de Flora- en faunawet

- Artikel 8: Het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen
- Artikel 9: Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.
- Artikel 10: Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.
- Artikel 11: Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.

Daarnaast is artikel 13 eventueel nog van belang in verband met verplaatsen van soorten. Het vervoeren en onder zich hebben van beschermde inheemse soorten is verboden.

Zorgplicht volgens de Flora- en faunawet

- artikel 2:
1. Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor de in het wild levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving.
 2. De zorg, bedoeld in het eerste lid, houdt in ieder geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen voor flora of fauna kunnen worden veroorzaakt, verplicht is dergelijk handelen achterwege te laten voorzover zulks in redelijkheid kan worden gevergd, dan wel alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voorzover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.

Algemene Maatregel van Bestuur

Om de werking van de Flora- en faunawet minder star te maken is middels een Algemene Maatregel van Bestuur de regelgeving rond de Flora- en faunawet aangepast. Het belangrijkste gevolg is dat de procedures bij ruimtelijke ingrepen en bij bestendig gebruik en beheer aanzienlijk eenvoudiger worden, aangezien voor de meest algemene soorten er een vrijstelling van de verbodsbepalingen komt (voor onder meer ruimtelijke ingrepen en bestendig gebruik en beheer). Bij het toepassen van de Flora- en faunawet wordt voortaan een onderscheid gemaakt in drie categorieën van beschermde soorten:

1. De algemene beschermde soorten waarvoor ten aanzien van activiteiten in het kader van ruimtelijke ontwikkeling en bestendig gebruik en beheer een vrijstelling zonder nadere voorwaarden geldt.
 2. De bedreigde beschermde soorten: voor een aantal soorten planten en dieren geldt een strikter beschermingsregime. Omdat ze in Nederland als bedreigd worden beschouwd. Vrijstelling geldt als op basis van een goedgekeurde gedragscode wordt gewerkt. Ontheffing kan worden verleend als geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort.
 3. De strikt beschermde soorten: alle vogelsoorten alsmede plant- en diersoorten die vermeld staan in Bijlage IV van de Habitatrichtlijn of bij Algemene Maatregel van Bestuur zijn aangewezen als bedreigde soorten (genoemd in Bijlage 1 van het betreffende besluit). Voor verstoring (met wezenlijke invloed) van deze soorten kan geen vrijstelling of ontheffing worden verkregen. Voor bestendig gebruik en beheer geldt ook voor deze soorten een vrijstelling ten aanzien van de verbodsbepalingen in artikelen 8, 9, 11 en 12, mits men werkt op basis van een door de minister goed gekeurde gedragscode. Voor het overtreden van verbodsbepalingen bij ruimtelijke ingrepen is altijd een ontheffing op grond van artikel 75 van de Flora- en faunawet noodzakelijk. Ontheffing kan alleen worden verleend als er geen andere bevredigende oplossing voorhanden is, er sprake is van een in de wet genoemde reden van openbaar belang en er geen afbreuk worden gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort.
-

2.2 Verleende ontheffing FF/75C/2007/0454

Ontheffing:

Van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft het beschadigen, vernielen, wegnemen, of verstoren van nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) en de steenmarter (*Martes foina*).

Het gebied waarvoor de ontheffing geldt, betreft het plangebied voor de realisatie van het project “De Geest” te Beek in de gemeente Ubbergen, gelegen tussen de straat De Geest en de Rijksstraatweg, een en ander zoals is weergegeven op figuur 1 in het bij de aanvraag gevoegde rapport “Vleermuizen en steenmarters in De Geest” van 24 juli 2007 en bij de aanvraag gevoegde topografische kaart.

Aan de ontheffing zijn een aantal specifieke voorwaarden verbonden waarvan de relevante hieronder worden weergegeven:

7 De mitigerende maatregelen zoals beschreven op pagina 17 van het bij de aanvraag gevoegde rapport “Vleermuizen en steenmarters in De Geest” van 24 juli 2007 dienen volgens plan te worden uitgevoerd, met inachtneming van de hierna genoemde voorwaarden.

8 Voor aanvang van de sloopwerkzaamheden dienen de ingangen van de verblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuizen voorzichtig opengemaakt te worden of dakpannen boven de hangplaatsen verwijderd te worden. Met sloop of renovatie dient pas begonnen te worden nadat de dieren minimaal enkele dagen de gelegenheid hebben gehad om te vertrekken.

9 Het gebouw dient voor aanvang van de sloopwerkzaamheden toegankelijk gemaakt te worden voor de steenmarter. Daarbij dient men er zeker van te zijn dat er op dat moment geen steenmarters aanwezig zijn.

10 Voordat de mitigerende maatregelen ten behoeve van de steenmarter wordt uitgevoerd dienen er geen vleermuizen meer in het gebouw te zitten. Dit dient door een ter zake kundige op het gebied van vleermuizen gecontroleerd te worden.

11 Alle mitigerende maatregelen dienen plaats te vinden onder toezicht van een ter zake kundige.

Uit de rapportage genoemd onder voorwaarde 7 volgen onderstaande voorwaarden:

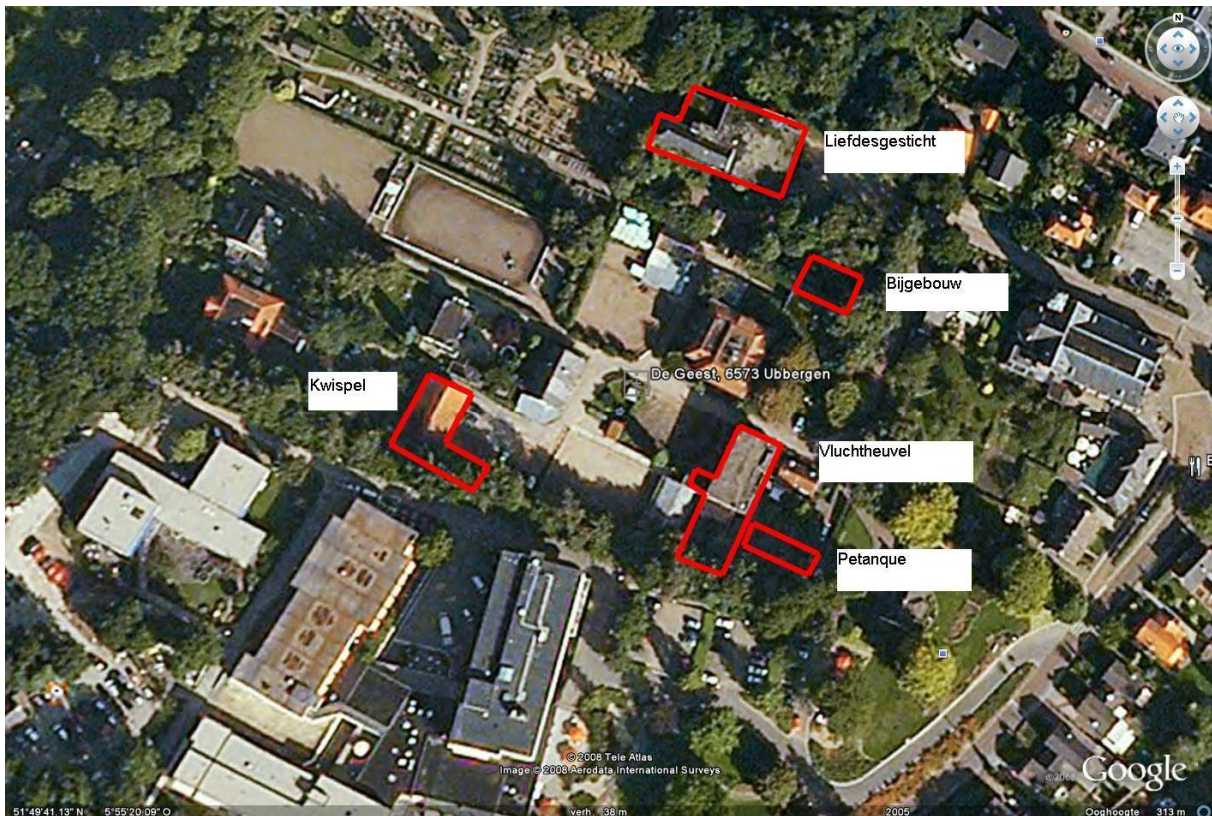
De sloop niet in de winter uitvoeren omdat het mogelijk is dat enkele gewone dwergvleermuizen het pand gebruiken als winterverblijf. Als in augustus wordt gestart zullen de dieren het gebouw niet meer als baltsplaats of winterverblijf kiezen en zal van schadelijke effecten geen sprake zijn.

Het is mogelijk dat de steenmarter gebouwen in het plangebied gebruikt als werpplaats voor de jongen. Voorkomen moet worden dat de dieren in deze tijd worden verstoord. Jongen worden geboren in maart en april en zijn na ongeveer 3 maanden zelfstandig. Aanbevolen wordt om sloopwerkzaamheden niet uit te voeren van maart tot augustus. Met deze aanbeveling wordt tevens rekening gehouden met het broedseizoen van vogels.

3. Gebiedsbeschrijving en onderzoeksmethode

3.1 Gebiedsbeschrijving

De onderzoekslocatie bestaat uit verschillende gebouwen rondom De Geest te Beek (gem. Ubbergen). Omdat er reeds eerdere onderzoeken zijn uitgevoerd waarin volop aandacht is besteed aan het gebied wordt hier volstaan met onderstaande luchtfoto met daarop de te onderzoeken gebouwen.

Figuur 1 : Ligging plangebied in de bebouwde kom van Beek. (gebouwen bevinden zich binnen de rode omlijnen).

3.2 *Onderzoeksmethode*

De formulering van de aanbevelingen in het rapport `Vleermuizen en steenmarters in De Geest` brengt enkele moeilijkheden met zich mee. Volgens de aanbevelingen kan alleen gewerkt worden in de maand augustus. Van maart tot augustus hebben zowel de vleermuizen als de steenmarters jongen. Van oktober tot maart zijn de vleermuizen in winterslaap.

Uit een oriënterend veldbezoek blijkt dat het gebouw waarin de vleermuizen zijn waargenomen niet meer in het plan is meegenomen omdat de het pand niet in eigendom verkregen kan worden. Hiermee komt de noodzaak tot het nemen van extra maatregelen om vleermuizen uit de gebouwen te krijgen te vervallen. Ze zitten immers niet in de andere te slopen gebouwen.

De aanbevelingen en de ontheffingsvoorwaarden ten aanzien van de steenmarter zijn wel van kracht. Gedurende het eerdere onderzoek `Vleermuizen en steenmarters in De Geest` is geen daadwerkelijke verblijfplaats vastgesteld.

Na het oriënterend veldbezoek waarbij de vleermuizen uit te sluiten waren is besloten om alle gebouwen van binnen te onderzoeken op het gebruik door steenmarters. Verblijfplaatsen van steenmarters zijn meestal goed te vinden doordat de dieren keutels leggen in latrines rondom en in de verblijfplaatsen. Ook zijn er vaak prooiresten te vinden. Eventuele haren, pootafdrukken en geur kunnen ook een aanwijzing vormen.

Alle potentiële plekken zijn door twee personen onderzocht met behulp van zaklamp, ladder en spiegels op een stok. De inzet van infrarood video bleek niet nodig te zijn. Steenmarters kunnen op verschillende plekken in gebouwen zitten. Zolder, kelder, kruipruimte en ruimtes tussen plafond en verdieping worden daarbij veelvuldig gebruikt. Al deze ruimtes zijn in alle te slopen gebouwen uitvoerig onderzocht.

Aan de hand van de gevonden resultaten wordt verder bekeken wat de te volgen werkwijze en planning zal kunnen zijn.

4. Resultaten Onderzoek

4.1 *Oriënterend veldbezoek.*

Ter plekke is bekeken in welk gebouw de vleermuizen aangetroffen waren in het eerdere onderzoek. Dit bleek in de Mariaschool te zijn. Dit gebouw is niet in eigendom verkregen en is daarom in de verdere planvorming niet meegenomen. In een eerder fase van het project was dat nog niet duidelijk zodat ook voor dit gebouw de ontheffing is aangevraagd. Alleen in dit gebouw zijn verblijfplaatsen van gewone dwergvleermuizen geconstateerd. Het gebouw wordt niet gesloopt dus zullen er ten aanzien van de gewone dwergvleermuizen geen verbodsbepalingen van de Flora/ en faunawet overtreden worden.

4.2 *Controle 13 november 2008*

Op 13 november is het plangebied bezocht door twee personen en is voor zover mogelijk elke gebouw onderzocht.

4.2.1 *Vluchtheuvel*

De vluchtheuvel is een groot gebouw met een aantal ruimtes die door steenmarters gebruikt kunnen worden. Met name de kruipruimte is geschikt voor de soort maar ook tussen de verdiepingsvloer en het plafond zou de soort zich kunnen ophouden. De ruimtes zijn zeer nauwgezet afgezocht op sporen maar er is niets aangetroffen.

Foto: Kruipruimte

Foto: Ruimte tussen plafond en verdieping

4.2.2 *Liefdesgesticht*

De zolders, kelders en het dak van het gebouw Liefdesgesticht zijn uitvoerig onderzocht op sporen van steenmarters. Ondanks dat een aantal ruimtes zeer geschikt lijken voor de soort is er geen enkele aanwijzing gevonden dat de dieren gebruik maken van het gebouw.

Foto: Dak

Foto: Zolder

4.2.3 *Bijgebouw Mariaschool*

Het bijgebouw van de Mariaschool was voor het onderzoek niet toegankelijk. De gebruiker was niet van te voren op de hoogte gesteld en wilde daarom niet meewerken. De toegezegde verwittiging van bewoners/gebruikers van de panden bleek helaas niet uitgevoerd. Het onderzoek heeft daarom niet kunnen plaatsvinden in dit pand.

4.2.4 *Kwispel*

Op de zolder van het gebouw de Kwispel zijn veel sporen gevonden van steenmarters. De geur van steenmarters was meteen te ruiken bij binnenkomst. De dieren bevinden zich op de zolder/vliering in het lagere gedeelte van het gebouw. Gezien de hoeveelheid keutels en prooiresten is dit een verblijfplaats die al lange tijd intensief gebruikt wordt door steenmarters. Uit gesprek met de huidige bewoner bleek dat hij de dieren vooral in het voorjaar (april/mei) veelvuldig hoorde boven de slaapkamer. Dit is de periode dat er jongen zijn die dan vaak aan het stoeien zijn. De verblijfplaats is in gebruik als werpplaats voor de jongen.

Foto: Keutels van steenmarter

Foto: De steenmarters zitten in het lage gedeelte

4.2.5 *Clubgebouw Petanque*

Het clubgebouw bleek niet toegankelijk voor het onderzoek. Uit een korte inspectie van de buitenkant van het gebouw bleek echter dat het gebouw niet geschikt is voor verblijfplaatsen van steenmarters. Er zit geen zolder op of kelder onder die door de dieren gebruikt zou kunnen worden.

5. Aanbevelingen ten aanzien van de sloop

Vanuit ecologisch oogpunt zijn er meerdere wegen die naar Rome leiden. De hier voorgestelde werkwijze is niet de enige mogelijkheid. In overleg lijkt de hieronder beschreven werkwijze de meest praktische waarbij zo min mogelijk verstoring van de steenmarters plaatsvindt.

5.1 *Volledigheid van het onderzoek*

Het onderzoek is voor bijna alle gebouwen voldoende geweest. Alleen het bijgebouw van de Mariaschool was niet toegankelijk voor het onderzoek. Dit zal nog uitgevoerd moeten worden. De gebruiker van het gebouw wil graag een schriftelijke aankondiging van het onderzoek.

5.2 *Vleermuizen*

Er zijn alleen vleermuizen aangetoond in de Mariaschool. Dit gebouw zal niet gesloopt worden zodat er geen verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet overtreden worden. In de planning hoeft daarom geen rekening gehouden te worden met vleermuizen. Er vindt geen overtreding plaats dus is er geen ontheffing noodzakelijk voor deze soort. De aanbevelingen in het rapport “Vleermuizen en steenmarter in De Geest” zijn niet van toepassing.

5.3 *Steenmarters*

Er is een verblijfplaats van steenmarters gevonden in het gebouw de Kwispel. Gezien de aard van de sporen en het verhaal van de bewoner mogen we ervan uit gaan dat er ook jongen ter wereld komen in de verblijfplaats.

De andere gebouwen worden niet gebruikt door de steenmarters. Van het bijgebouw van de Mariaschool is dit nog niet duidelijk.

De aanbevelingen uit het eerder genoemde rapport en de voorwaarden uit de ontheffing zijn van toepassing op het gebouw de Kwispel.

5.4 Voorgestelde werkwijze

Als eerste zal het bijgebouw van de Mariaschool nog onderzocht moeten worden. Hiertoe zal eerst een schriftelijke aankondiging naar de huidige gebruiker gestuurd moeten worden.

De verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet betreffen min of meer vaste verblijf- of rustplaatsen van de steenmarter. In dit geval tot nu toe alleen het gebouw de Kwispel. Gezien de aanbevelingen en de voorwaarden zou dit betekenen dat het gebouw voor de sloop dicht gemaakt moet worden voor steenmarters. Dit zou in de periode van augustus tot eind februari kunnen. Buiten deze periode kunnen er jongen aanwezig zijn. De dieren kunnen van augustus tot februari op eigen kracht een nieuwe locatie zoeken (voorwaarde 7)

Hoewel de bepalingen nu alleen gelden voor de Kwispel is het verstandig om met de werkwijze rekening te houden met het gedrag van steenmarters. De andere gebouwen hebben veel hoeken en gaten die geschikt zijn voor de soort. Het verjagen van de dieren uit de Kwispel houdt in dat het risico erg groot is dat de dieren intrek nemen in 1 van de andere te slopen gebouwen.

Qua planning is het verstandig om eerst de andere gebouwen te slopen alvorens er met de Kwispel begonnen wordt. Hierdoor wordt de kans dat de dieren in 1 van de andere gebouwen een probleem gaan vormen zo klein mogelijk gehouden.

Als alle gebouwen gesloopt zijn kan begonnen worden om de Kwispel vrij van steenmarters te krijgen. Omdat de verblijfplaats waarschijnlijk al jaren in gebruik is zal het moeilijk zijn om de dieren daadwerkelijk uit het gebouw te krijgen. Dit zal onder begeleiding van een ter zake kundige uitgevoerd moeten worden. De deskundige zal moeten beoordelen of de dieren daadwerkelijk vertrokken zijn (voorwaarde 11)

Als voorwaarde in de ontheffing staat dat het gebouw dicht gemaakt moet worden zodat de dieren er niet in kunnen. Er moet wel zekerheid bestaan dat er geen dieren binnen zijn (voorwaarde 9).

Steenmarters zijn enorm goede klimmers die van de meest kleine gaten al gebruik kunnen maken om binnen te komen. Hierbij rennen ze recht tegen muren op zonder enig probleem. Een gebouw echt dicht krijgen is zeer problematisch. Daarbij moet er dan ook nog zekerheid bestaan dat de dieren niet binnen zijn. Dit vergt moeizaam onderzoek omdat de dieren in zeer kleine hoekjes verstopt kunnen zitten.

Het voorstel is om het gebouw op een andere manier ongeschikt te maken. Dit kan gebeuren door het dak te verwijderen zodat de verblijfplaats open komt te liggen. Uiteraard zal ook hierbij in de gaten gehouden moeten worden wat de dieren doen en of ze niet elders in het gebouw gaan zitten. Deze werkwijze heeft echter meer kans van slagen en is praktischer dan het dichtmaken van het gebouw (alternatief voor voorwaarde 9)

Monitoring door een ter zake kundige op het gebied van steenmarters (voorwaarde 11) van het proces kan duidelijkheid geven of de dieren daadwerkelijk vertrokken zijn. Ons voorstel is om hierbij gebruik te maken van infraroodvideo om te bepalen of er nog dieren ergens in het gebouw aanwezig zijn. Dit zijn camera's met infrarood verlichting (nachtopname) die beginnen op te nemen bij beweging. Als er nog dieren aanwezig zijn wordt dit vastgelegd. Hiermee kan worden aangetoond dat de dieren vertrokken zijn of nog aanwezig zijn. In dit laatste geval zullen extra maatregelen genomen moeten worden.

Het ongeschikt maken van het gebouw moet plaatsvinden in de periode augustus tot eind februari (voorwaarde 7). De voorkeur gaat hierbij uit naar augustus-oktober omdat de dieren dan nog alle tijd hebben om een geschikte plek te vinden voordat er jongen geboren worden. Echter de periode november tot eind februari is ook mogelijk.

Literatuur

- Atlas van de Nederlandse vleermuizen; H. Limpens, K. Mostert en W. Bongers, KNNV 1997
 - www.natuurloket.nl
 - Rode Lijst Nederlandse broedvogels; Vogelbescherming Nederland 2004
 - Veldgids diersporen. Annemarie van Diepenbeek KNNV Uitgeverij, Utrecht 1999
 - Zoogdieren van West-Europa. Rogier Lange et al. KNNV Uitgeverij in samenwerking met de VZZ, Utrecht 1994.
 - Atlas van de Nederlandse zoogdieren. Broekhuizen, S. e.a. KNNV Uitgeverij, Utrecht 1992
 - SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. – Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
 - Bergmans, W. & A. Zuiderwijk, 1986. Atlas van Nederlandse amfibieën en reptielen en hun bedreiging. Vijfde herpetogeografische verslag. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
-